

Oredništvo in uprava
ZAGREB, Masarykova 28a.
Telefon 67-80
Uredništvo in uprava
za Slovenijo in slovenski del
Julijanske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

12. XI. 1936.

Carlo Sforza

Rapalski dogovor je bil nedvomno največji uspeh italijanskega nacionalističnega gibanja, ki se je pričelo s kongresom leta 1910. v Florenciju. To gibanje lahko smatramo kot duševnega in tudi dejanskega predhodnika fašizma.

Italijanski nacionalisti so proglašili idejo in interes »nacije za najviše, čemur se morajo prilagoditi vsi drugi interesi: razredni, krajevni in pokrajinski, in pred čemur se morajo umakniti celo osebni interesi.«

Zaradi pasivnosti italijanske zunanje politike po porazu pri Adul leta 1896., so si italijanski nacionalisti postavili za prvo in glavno naložbo, da vzgojijo novo italijansko generacijo, ki »se ne bo več bala«, kakor se je do tedaj bala italijanska država in so se bali vsi njeni sloji. Zaradi tega so proglašili vojno za »najvišjo manifestacijo moralne in materialne sile vsakega naroda«. V skladu s tem so italijanski nacionalisti posvečali posebno pažnjo mladini, zlasti pa diaškemu naraščaju. Enako jim je bilo na tem, da utrdijo zavest in ponos v posamezniku kakor tudi v narodnem kolektivu.

Pri tem so izhajali s stališča, da »imajo Italijani posebno historično naložbo na svetu«. Italija naj bi ne bila samo neka Švica, temveč naj bi bila Japonska, Nemčija, da, celo več: starl Rim. Zato je bil za italijanske nacionaliste zadnji Italijan več vreden od najvišjega Arabca v Tripolisu in najvrednejšeg Slovencev v Hrvata na Primorskem.

Ze leta 1913. so italijanski nacionalisti javno razglasili italijanske imperialistične težnje. Kot imperializem so smatrali pohod na Tripolis, pohod v Albanijo in pohod v Malo Azijo. Italijanskim nacionalistom je lebdila pred očmi velika Italija kot izključna vladarica na Jadranskem morju, kot gospodarica na Sredozemskem morju in kot močna kolonialna sila. Možnost, da ta svoj cilj dosežejo, pa so videli samo v temen so-delovanju z Nemčijo in Avstro-Ogrsko, v Trozvezi, kateri se je Italija priključila iz straha pred Rusijo in pred Francijo. Francijo jim je ugrabilo pred nosom Tunis in jih je ogrožala v posesti Rima, ki so ga malo prej vzeli papežu. Francijo so smatrali italijanski nacionalisti za najbolj nevarnega tekmeča na Sredozemskem morju in v kolonialnih posestih. Radi tega so bili izrazito antifrančoski.

Strah pred Slovanstvom se je posebno izražal v stališču italijanskih nacionalistov proti Jugoslovom. V boju za izključno gospodarstvo nad Jadrantom se niso toliko bili Avstrije, ki je tedaj dejansko bila vladarica na vzhodni obali Jadrana, temveč Jugoslovom, ki bi se utegnili izpod Avstrije osvoboditi. Avstrija je bila zanje »velikan iz ilovice«, ki so ga lahko stalno plasti z iridento. Bolj nevarni so se jim zdeli Jugoslovani, ki so pretilli, da napravijo iz nekdanjih italijanskih postojank na Primorskem in v Dalmaciji samo »grobische pole no krizev«. Zaradi tega so italijanski nacionalisti principieleno odklanjali vsak

sporazum z Jugoslovani in s Slovani sploh, kajti bali so se, da bi s prihodom Slovanov na vladu v Avstriji prenehalo umetno gojeno italijanstvo na avstrijskem slovanskom ozemljju.

Italijanski nacionalisti so bili klub svojih skrajnih bojevitosti konservativni, bili so monarchistični. Posebno značilno je bilo njihovo indiferentno ali celo prijazno stališče napram klerikalnemu gibanju v Italiji. Ni jim tega narekoval morda verski čut, temveč skrita želja, da se pobotajo z Vatikanom in s tem na eni strani odvrnejo nevarnost, ki je pretila od Francije, na drugi strani pa pridobjivo močnega zaveznika v boju proti Slovanstvu in pravoslavlju.

Navedno pripisujemo vse gorje rapalskega dogovora italijanskim iridentistom iz Julijanske Krajine. To naziranje je docela napačno. Kajti italijanski iridentizem je bil docela neutemeljen in niti ni bil vkorenjen v masi italijanskega prebivalstva. Še manj pa je

mogel doseči pristašev ali somišljnikov v sami Italiji.

Italijanski iridentizem je bil, kakor je to že ugotovil italijanski publicist Angelo Vivanti, zgrajen na dvojni laži: na narodnosti in na gospodarski.

Italijanski iridentizem je računal s sentimentalnostjo in tudi korak sira slovenske matere Guglielma Oberdanka, ki je žrtvoval svoje življenje, da bi opozoril svet na »neodrešeno italijansko ozemlje«, je veljal bolj srcu kakor razumu.

Nekdanji vodje iridentističnega gibanja priznavajo sedaj odkrito, da njihove delovanje nikakor ni bilo naperjeno proti avstrijskim Nemcem ali Madžarom. Brez ovinkov priznavajo, da »se življenje Italijanov na Primorskem ni bistveno razlikovalo od življenja Italijanov v Italiji. Nacionalni karakter italijanskega ozemlja na Jadranu, ki je bilo pod avstrijsko oblastjo, da ni bilo v resni nevarnosti, dokler niso razne narodne in jezikovne koncesije Slovanom začele rušiti nemško in madžarsko premoč. Za Nemce in Madžare so bile te koncesije Slovanom morda manj občutne, temvej pa so jih čutili Italijani, češ da so bili izročeni kot žrtev pohlepnosti in nestrnosti naraščajočega slovenskega vla-

za. Za Italijane je bil sovražnik samo Slovan, Nemec le v toliko, kolikor je moral pod silo razmeri privoščiti Slovanom kako narodno ali jezikovno pravico. Dokler so bili Slovanji na Primorskem nacionalno nezavestni in so se v italijanskih središčih dajali asimilirati, niso Italijani videli v njih nevarnih sovražnikov. Tedaj so jih samo zaničevali kot ščave (sužnje). Čim pa se je slovenska masa nacionalno vzbudila in je tako ustavila nadaljnje raznarodovanje, jih Italijani niso več samo zaničevali, temvej so jih pričeli sovražiti. To sovraštvo ni poznało mej in je danes prav tako živo.

V svojem strahu pred slovansko navalo so se italijanski iridentisti združevali celo s pangermanisti. Enim kot drugim je bilo na tem, da se Avstrija zruši, kajti smatralli so Avstrijo za enako nevarno Nemcem kakor Italijanom, češ da kuje načrte proti obema narodoma v prid Slovanom. Italijanski iridentisti so iskali stike tudi z drugimi centrifugalnimi silami v Avstro-Ogrski monarhiji in so pozdravljali celo srbski iridentizem. O kakršnikoli zvezzi italijan-

skih iridentistov s slovenskimi in hrvatskimi iridentisti s Primorskega ni bilo niti govora. Res je, da je bilo njihovo število majhno, toda tudi italijanskih iridentistov ni bilo boge koliko. Dejstvo je, da italijanski iridentisti niso hoteli iskat stikov z jugoslovanskimi iridentisti, ker bi bili v tem primeru prisiljeni, da se globje z njimi seznanijo. S tem pa bi morali ipremeni svoje naziranje o njih in bi izgubili najizdatnejše orožje proti njim, kajti dotedanje preziranje Slovencev in Hrvatov bi se izkazalo kot neosnovano in lažnivo.

Iredentistično gibanje je bilo sicer dobrodošlo italijanskim nacionalistom, toda cilji in težnje iridentistov so jim bili preozki in vse njihovo naziranje in delovanje preveč sentimentalno. To se je zlasti izkazalo ob izbruhu svetovne vojne. Italijanski nacionalisti so bili od vsega začetka za vstop Italije v vojno, toda ne na strani antante, temveč na strani Nemčije in Avstrije. Radi tega so z vso silo nastopili proti »avstrofobskemu sentimentalizmu in proti »sentimentalnemu filosrbizmu«, ki so ga zagovarjali iridentisti.

Toda bojni dogodki so že naslednje leto prisilili Italijo, k nasprotni odločitvi, čemur pa niso tedaj več nasprotovali nacionalistom, ker so si po izpremenjenih prilikah na bojnom polju obetali hitrejšo izpolnitev svojih teženj od vojne na strani Antante. S tem pa nikakor ni bilo opuščeno nacionalistično protislovansko stališče. O tem priča vsebina londonskega pakta, o tem priča postopanje italijanske vojske nasproti umikajoči se srbski armadi v Albaniji in pri določitvi premirne črte ter zadržanje Italije pri plebiscitu na Koroškem in končno pri sklepanju rapalskega dogovora.

Rapalski dogovor je bil zmaga italijanske nacionalistične ideje. Žrtev te zmage je postal 600.000 naših bratov in sester, kajti Italija ni prevzela nobene formalne garancije za narodnostne in jezikovne pravice našega naroda, ki je ostal v njenem državnem območju.

Dve leti po rapalskem dogovoru si je prisvojil vladu v Italiji fašizem. Fašizem je prevzel v polnem obsegu politične doktrine nacionalizma. Pod fašizmom je »nacija« res postal edini odločilni faktor vsega javnega življenja, pred katerim se morajo umakniti vsi drugi.

Italijanska »nacija« je samo ena in enotna. Radi tega ne priznava fašistična Italija v svojih mejah tujih narodnih skupin.

Italijanska nacija je v skladu z željo nacionalistov postala ne samo militaristična, temveč nacija vojakov. Vsi državljanji od najbolj zgodne mladosti pa do pozne starosti so vojaki, toda ne samo po številu in na papirju, temveč v stalni dejanski vojaški službi. Ves ta ogromni vojaški aparat je zunanjji znak novega italijanskega imperija, ki ga je 9. maja t. l. po zavzetju abesijske prestolnice proglašil vodja fašistične vlade Mussolini. Sedaj nima Italija več poti nazaj.

Vsa fašistična zunanja politika nosi pečat nacionalistične ideologije. To zunanjopolitično stališče Italije se tudi izraža v njihovih odnosih do našega naroda na Primorskem, čigar usoda je radi tega dvakrat težja.

Od nacionalistov je fašizem prevzel tudi simpatije do Madžarov in Nemcev, posebno še do avstrijskih Nemcev. Za

Naši kalendari izlaze ovih dana. Naručite ih odmah!

Vila Spinola v kateri je podpisau Rapalski ugovor

IZ OVOGA BROJA

moral i smo izostaviti mnogo aktuelnih članaka i vijesti, pa molimo saradnike i čitatelje da to uvaže.

Iz istih razloga smo i zakasnili za jedan dan.

UREDNIŠTVO

temi simpatijami pa se skriva samo skupen strah pred Slovanstvom.

Z izredno politično spretnostjo pa je znala fašistična Italija odpraviti s sveta dolgoletni spor z Vatikanom. Z lateranskim sporazumom si je Italija pridobila močnega zaveznika za svoje protislovanske in imperialistične težnje. To je moral najprej občutiti naš narod na Primorskem, ki je izgubil po sporazumu med Vatikanom in Kvirinalom celo zadnje pravice v cerkvi. Pokazalo se je to tudi v dopadajuju, s katerim so spremljali najvišji cerkveni krogi vojni pohod Italije v Abesinijo.

In tudi v bojnem klicu »Rim ali Moskva« s katerim se je Vatikan pridružil združeni fronti fašistične Italije in hitlerjevske Nemčije, se izraža bojna napoved slovanstvu. Za tem gesлом, ki naj bi bilo izraz boja med fašizmom in boljševizmom, se resnično skriva samo združen napad Roma in Berlina proti Slovanstvu.

To moramo imeti jasno pred očmi.

Rapalski dogovor naj nam bo memento!

Peter Pavlovič.

»IL POPOLO DI TRIESTE« PIJE DA SE POLOŽAJ MADŽARSKE MANJINE U JUGOSLAVIJI POBOLJŠAO

Organ fašističke stranke »Il Popolo di Trieste« od 8. o. m. donosi slijedeći dopis iz Budimpešte.

»Magyarorszag« javlja u jednom dopisu iz Beograda da je vodja madžarske manjine u Jugoslaviji izjavio kako se položaj Madžara u Jugoslaviji izmijenio i da je atmosfera vrlo pogodna. Dozvoljen je slobodan rad madžarskim kulturnim društvima, a i ostale želje madžarske manjine bit će naskoro ostvarene.

URŠNIK IVAN OSUDJEN NA PET GODINA ROBIJE

Poljane, novembra 1936. — Prošle godine u mjesecu decembru vratio se iz Jugoslavije naš mladić Uršnik zvan Belčov. O njegovu povratku iz Jugoslavije nismo ništa do sada znali. Mislimo smo da se još nalazi tamo, dok nisu ovih dana došli karabinjeri u naše i selo i donjeli njegovoj obitelji službenu presudu kojom je Uršnik Ivan osudjen na pet godina robije od riječkog suda.

O tom dogadjaju smo uspjeli doznačiti slijedeće: Uršnik je prošle godine u decembru uhapšen na granici kada se vraćao iz Jugoslavije. Bio je odveden u riječki zatvor. Bio je skoro godinu dana u zatvoru a da nije niko o njemu ništa znao, jer vlast nije obitelji ništa javila.

Kada su karabinjeri izručili ovu osudu, pitali su ih ukučani gdje se nalazi njihov brat sada, jer da bi ga posjetili, ali karabinjeri nisu znali ili nisu htjeli da im to kažu. Bojimo se za njega, a naročito su njegovi ukučani očajni, jer postoji bojazan da Uršnik nije više među živima.

Cic

NOVA ADRESA SAVEZA

Prostorije Saveza se ne nalaze više u ulici Žorža Klemנסה 1, III, već u Kosovskoj 39, IV kat, pa je potrebno svu korespondenciju za Savez adresirati od 1. novembra dalje na:

Savez Jugoslovenskih emigrantskih udruženja u Jugoslaviji — Beograd — Kosovska ul. 39 IV.

NAJVAŽNEJŠA TOČKA

II.

IZ TESNOSTI

Jasno mora biti vsakemu, da je naziranje o ideološkem vprašanju med emigracijo zelo deljeno in da ni ena enotnost, ki bi za naš pokret bila tako zelo potrebna. Težko bi se odločil emigrant za to ali ono naziranje, v dokaj tesnem prehodu svojega razmišljanja bi se nahajal. Temu naj odpomore razpravljanje po redu in po točkah.

1) Kaj je emigracija? Emigrant je vsak človek, ki je zapustil deželo v katero spada in se preselil drugam, brez ozira na vzroke, ki so ga k temu prisili. Emigrant je za deželo, iz katere je odšel, imigrant pa za deželo, v katero je došel.

Mi bi torej bili emigranti z ozirom na Italijo, od koder smo odšli, smo se izselili in imigranti na Jugoslavijo, kamor smo se vselili ali priselili.

Ni vseeno, ali se smatramo za emigrante ali imigrante. Sino, in sicer celo radi, emigranti z ozirom na Italijo, od koder smo se izselili ter zapustili svoj dom in svoje drage, ne bili bi pa radi in ne bi hoteli biti imigranti z ozirom na Jugoslavijo, kamor smo se priselili, ker zdi se nam, da se nismo vselili v neko tujo državo, med tujeljudi, temveč, da smo prišli, da smo se vrnili domov med svoje drage, k skupnemu ognjišču, da smo še zdaj pravzaprav prisli tje, kamor spadamo, seveda brez izgube vseh svojih pravic, ki smo si jih prilastili v prejšnji državi. Brat med brati pa ne more biti imigrant.

Po povodih, iz katerih je naša emigracija nastala, jo delimo v dvoje skupin: gospodarsko in politično.

Gospodarska emigracija je nastala iz gospodarskih vzrokov. Del te emigracije je nastal zato, ker so bile tu v Jugoslaviji vsaj spočetka na razpolago boljše in sigurnejše službe nego v Italiji, drugi del zato, ker so bile tu dane večje možnosti gospodarskega napredka nego tam, tretji del pa zato, ker je bil nekemu gospodarski obstoje in razvoj onemogočen.

Izmed naštetih treh skupin je prva najšibčja, ker je res samo pridobilna, najkompromisnejša in egoistična. Druga je prizanesljivejša, tretja je razumljiva.

Vendar pa treba priznati, da tudi te tri skupine gospodarske emigracije, razen prve morda, niso bile brez političnih sovzrokov. Redki so namreč oni emigranti, ki so v Italiji vsem ugodili, ki so se vpisali v fašo, v sindikat, v Dopolavoro, ki so spremnili svoj pristek itd. pa so morali vseeno zapustiti deželo, ker gospodarsko niso uspevali. Rekel sem, da so redki. Največkrat so se ti umaknili od tam že predno je prišlo do omenjenih stisk. Ostali pa so gospodarsko propadali ravno zato, ker se tem stiskom niso hoteli udati in so na svojem mestu vstreljali dokler jim je le bilo mogoče. In šele tedaj, ko jim je vsled njih znajočnosti grozil gospodarski propad, so se odločili na žalostno pot emigracije, rajši kakor da pohodijo svojo jugoslovensko čast.

Druga plast emigracije, politična, je daleko važnejša in pomembnejša od prve. Smatramo za političnega emigranta onega, ki je v Julijskih Krajinah politično deloval in se udejstvoval ter prišel radi tega v navskrižje z laško politično oblastjo, katera ga je za to preganjala, ga kaznovala, ga zaprla ali konfinskičala.

Marsikateri tak politični delavec je odšel preko meje, predno ga je oblast dobila v roke in se je z begom rešil kazni.

Marsikateri ni imel prilike utići, prijeti so ga in kaznovati.

Nekateri pa ni niti hoteli uteči, tudi ko je vedel, da mu grozi aretacija in je vztrajno in dosledno počakal na mestu, hoteč dokazati, da je pripravljen za svoje nazore pretrpeti vse.

Da je ta plast emigracije važnejša in pomembnejša od prve sem že povedal. Povdarnjam še, da je številno manjša. Mi sami se moramo v našem političnem delu ozirati predvsem na to plast. Vsa ostala masa je pač masa: neizrazita, za politično ustvarjanje nepomembna. Jasno je tudi, da je ta del emigracije največ in najbolj deloval v Julijskih Krajinah za naše cilje. Da je jedro naše emigracije tu v Jugoslaviji. Ta del je nositelj emigrantskega gibanja, nositelj emigrantske zavesti, pobornik ideje.

Ustvarjajoča sila te skupine povzroča, da naše emigrantsko gibanje ni le posvečeno domotožju, da naša društva nimajo le značaja nekakih izseljeniških kulturnih domorodnih društev, da ne druži ljudij le radi slovenske pesmi in slovenske besede in podobno, temveč da to naše gibanje tudi politično ustvarja in da se udejstvuje na onih področjih, ki jih naši emigranti v Franciji, Argentini in drugod ne poznajo.

Tudi glede pravilnosti našega političnega udejstvovanja, so mnenja zelo različna, toda to gre že preko okvira te rasprave.

2) Kaj je emigrantska ideologija? V našo ideologijo spada vse, kar si naša emigracija kot organizirana skupina priseljenih ljudij misli sama o sebi, o vročih, sedanjem položaju in bodočnosti emigracije, o njih ciljih in namenih. V našo ideologijo spada tudi naše mišljenje o sredstvih, ki naj služijo v dosegu teh ciljev in namenov in o poteh, ki naj jih naša emigracija hoditi.

Ta ideologija je lahko silno razcepljena, tako zelo celo, da si vsak emigrant po svoje odgovarja na isto vprašanje. Je pa lahko tudi tako enotna, da o istem vprašanju misli vsak emigrant enako. Taka enotnost je ideal, kateremu se zamorenemo samo približati, ki pa ga ne moremo nikdar dosegati.

Zelja, da bi se mu približali, bi moral bili naši emigracijski prva skupna poteka, ki bi jo družila v njenem delu in poslu.

NOVI TALIJANSKI POSLANIK U BEOGRADU G. M. INDELI

dao je jugoslovenskoj štampi izjavu o prijateljstvu Italije prema Jugoslaviji

Poslje Mussolinijevog govora u Milianu, te članaka, koji su tim povodom izašli u beogradskom »Vremenu« i trščanskem »Piccolu« od veče je važnosti izjava, koju je dne 9. o. m. dao novi talijanski poslanik u Beogradu Mario Indeli. On je predao svoja akreditivna pisma Knezu Namjesniku, a dva dana zatem pozvao je novinarje te im je rekao ovo:

»Ja sam veoma srečan što mi se sada ukazala prilika da preko vas pozdravim jugoslovensku štampu, pošto sam več imao čast da predam Njegovom Kraljevskom Visočanstvu Knezu Namjesniku pisma po kojima me je moj uzvišeni Suveren akreditirao kod Nj. Vel. Jugoslovenskog Kralja. Što se tiče sadašnjih odnosa izmedu naših dviju zemalja kao i mogučnosti nihovog učvrščenja, to je izraženo nedavno u jednom značajnom govoru kome ste vi svakako mogli da ocijenite jasnost i važnost. Dozvolite mi najzad da vam kažem, da moja misija počinje u znaku izjave koju je dao vaš uvaženi predsjednik Ministarskog savjeta prilikom zaključenja novog talijansko-jugoslovenskog trgovinskog sporazuma. I zaista, kao što je to njegova ekselencija g. Stojadinović tom prilikom naglasio, Jugoslavija i Italija srečno se podudaraju po njihovoj ekonomskoj strukturi, što pretstavlja najbolju bazu za razvitak ekonomskih i drugih odnosa, izmedu obje zemlje. Prijateljski i sračan doček, koji je ukazan prilikom mog dolaska u vašu ljepu prijestolnicu i pravilno razumevanje i shvaćanje jugoslovenskog naroda stvoreno stvaralačkim duhom vašeg Velikog Kralja Aleksandra Ujedinitelja dalo mi je potstrek, za ispunjenje moje misije. Ja ē učinili sve što je mogučno, ukoliko to do mene stoji, da doprinesem djelu zbiljenja interesa naših zemalja, koji imaju vrlo mnogo bitnih dodirnih točk. Da bi se postiglo ostvarenje ovog dijela neophodno je potrebna jedna iskrena saradnja javnog mišljenja izraženog i prikazanog preko štampe, koja več u samom početku ima značaj prvorazredne važnosti.«

JUGOSLAVENSKI BIVŠI RATNICI U RIMU

Novine donose ovu vijest iz Rima: Rim, 9. novembra. Vodja jugoslavenske delegacije na Kongresu bivših ratnika Stefanović, napuštači Italiju, zahvalio je predsjedniku udruženja talijanskih bivših ratnika Decroixu ovim telegramom: »Jugoslavenska delegacija nosi uzbudljive uspomene sa manifestacija u Rimu, u kojima je sudjelovala i na srdačni prijem, koji su joj priredili talijanski ratni drugovi. Napuštači vašu ljepu zemlju, ona vam upućuje prijateljske pozdrave i srdačnu zahvalnost.«

IMENOVANJE JUGOSLAVENSKOG VOJNIČKOG ATAŠEJA U RIMU

Beograd, 9. novembra. Potpisani je ukaz, kojim se za vojnog atašega Jugoslavije u Rimu imenuje kapetan I. klase Dragoslav Jungić.

„Lidove Noviny“

IZNOSE STANJE JUGOSLOVENA POD ITALIJOM

Pod naslovom »Kontradikcije talijanske politike — Jugoslovensko javno mišljenje i Mussolinijev govor u Milianu — Manjinsko pitanje još i dalje je aktivno« — veliki čehoslovački list »Lidove Noviny«, Brno, od 8. novembra, u izvještaju g. Krihtaleka iz Beograda:

Nekoliko dana se jugoslovenska štampa ograničevala samo na tumačenje milanskog govora g. Mussolinija i na komentare strane štampe, pa su se tek onda pojavili poluslužbeni komentari tega govora. Ti su komentari vrlo uljedni i rezervirani. Završava se period ljubaznih govorov i može se očekivati period prijatnih činjenica, pisalo je »Vreme«. Rečenica, kada je Jugoslavija zadržala pred talijanskim narodom, koji je svojim junashtvom iznenadio Evropu, može dodušča da se odnos na abesinski rat, kjer je komentira talijanska štampa, ali to nije izričito kazano. Komentari političara slazu se u tome, da se sporna pitanja izmedu Jugoslavije i Italije mogu svesti na nezadnje sitnice. Ako je politika Italije politika mira, kjer je veoma potreban svima, Jugoslavija se s njom oduševljeno slaže.

Javno mišljenje je rezervirano. Napominje se, da je prije rata u Abesnjiji, Mussolini ponudio Jugoslaviji prijateljstvo, koje je zatim u Beogradu ponovio tadanji talijanski poslanik Viola di Campalto. Tada je to bio samo manevar, pa se dakle ne smije Jugoslovenima izeti za zlo, ako poslije novog Mussolinijevog govora počekaju na djela. Prvi od talijanskih listova, koji je počeо sa kampanjom za zbiljenje sa Jugoslavijom, bio je trščanski »Il Piccolo«, koji između ostalog kaže u članku Rina Alessija, da se jugoslovenska manjina u Italiji naučava u onom jeziku, koji je sama izabrala, i da se u tome vidi pravednost fašističkog režima. Do 1929. god. imali su Jugosloveni u Italiji dvanaest listova, a u 1930. god. zabranjen je posljednji. Od 1934. godine nije u Italiji izdana dozvola za štampanje ni jedne slovenske ili hrvatske knjige. Nije izdana dozvola ni za štampanje vjerskih (pa ni katoličkih) knjiga na drugom jeziku osim talijanskog. Uvoziti ma kakve knjige ili listove iz Jugoslavije zabranjeno je još 1930. godine. Neposredno pred rat u Abesnjiji dozvoljeno je prodavanje jugoslovenskih listova, ali samo na kratko vrijeme, dva mjeseca. Prodavalo ih se 12.000 kom dnevno. Onda je dozvola ukinuta i dana je sa mnogo ograničenja opet u martu 1936. Ta su ograničenja takva, da se od 12.000 komada prodaje sada samo nekoliko stotina. Milanska senzacionalna ponuda prijateljstva izazvala je u široj javnosti u Jugoslaviji manje uzbudjenja, nego što se to očekivalo u Italiji.

Res je dalje tudi, da ne more imeti trajne vrednosti in stalnosti naše mnenje o kateremkoli vprašanju, tičočem se našega pokreta. Ker so to politična vprašanja, se spreminjajo z časom kakor se spreminja politična okolja. Vendar pa lahko računamo na neka trdna spoznanja splošnega značaja iz naše preteklosti, ki je taksna, kakšna pa je, in se ne da več spremeni, kakor tudi na nekatera doganjata, iz sedanjega časa, ki se pač bodo lahko spremenila samo v bodočnosti.

IGOR VOLK.

AUDIJENCIJA LJUBLJANSKOG I KRČKOG BISKUPA KOD SV. OCA PAPE

Vatikan, 9. novembra. Sv. otac papa primio je u audienciju ljubljanskog biskupa dra. Rožmana i krčkog biskupa dra. Srebrniča. Prema informacijama prilikom audiencije govorenje je o ratifikaciji konkordata sa Jugoslavijom, te o pitanju trščanskog biskupa Fogara, ki je svrgnut.

AUDIJENCIJA NOVOG TALIJANSKOG POSLANIKA U BEOGRADU

Beograd, 9. novembra. Jučer je u Belom dvoru Nj. Vis. Knez-namjesnik Pavle primio u audienciju novog talijanskog poslanika Marija Indelli, ki mu je tom prilikom predao svoje vjerodajnice u ime svoga vladara. Audienciji je prisustvovao ministar vanjskih poslova dr. Stojadinović.

KAKO BEOGRADSKO „VREME“ TUMAČI INDELIJEVU IZJAVU

Beogradski dnevnik »Vreme« je jedini list, koji je komentarisao izjavu talijanskog poslanika Indeli, te je tim povodom po drugi put obuhvatio čitavu novu fazu jugoslovensko-talijanskih odnosa. U broju od 10. o. m. »Vreme« piše:

»Prema obaveštenjima iz Rima, po shvaćanju talijanskih političkih krugova može se očekivati uskoro znatno učvršćenje jugoslovensko-talijanskih odnosa, za koje se može reći da su već i sada znatno poboljšani.«

Polazna tačka za zbiljenje dvije zemlje nalazi se u izjavi predsjednika vlade i ministra vanjskih poslova g. dr. M. Stojadinovića i predsjednika talijanske vlade g. Mussolinija. Oba državnika bili su potpuno odredjeni i jasni. Sigurno je da postoje vrlo dobre mogućnosti za ostvarenje puno saradnje dvije susjedne zemlje.

Nema prepričke koliko bi mogle onemogućiti tu saradnju.

Ukoliko i postoje teškoće, one su u prvom redu prošlosti — rezultat nesporazuma koji su nastali u odnosima dvije zemlje. Nesporazumi koji nisu odmah uklonjeni, ali koji ne bi smeli da danas ometnu ostvarenje ove istinske potrebe saradnje.

Rimski politički krugovi smatraju da svečana izjava koju je dao pred dvije godine talijanski poslanik u Beogradu grof Viola di Campalto prilikom predaje akreditiva ostaje i nadalje u punoj važnosti, pošto sa talijanske strane ništa nije učinjeno što bi dovelo u pitanje važenje te svečane izjave o respektovanju teritorijalnog integriteta Jugoslavije. Novi talijanski poslanik u Beogradu prilikom predaje svojih akreditiva Nj. Kr. Knezu Namjesniku Pavlu nije dao nikakvu svečanu izjavu jednozavrsno zato što nije imao ništa da doda ili izmjeni u izjavi svoga prethodnika.

Sada se konstatuje sa zadovoljstvom da su štampe obje zemlje prihvatile saradnju oko sporazuma, tako da je pisanje listova jedne zemlje naišlo na reprodukciju i povoljne komentare u drugoj zemlji i obratno. Vjeruje se, da štampe obje zemalja mogu još uvijek mnogo da doprinesu tom sporazumu.

U svom velikom govoru u Milianu Duce je dotakao problem Sredozemnog Mora, ali nije ništa napose rekao o Jadranskom Moru. Pa ipak, to more, kao što je rekao trščanski »Piccolo«, ne treba da rastavlja nego treba baš da vezuje ova dva naroda. Pitanje bezbjednosti na tom moru je unutrašnje pitanje Italije i Jugoslavije. Puna

AUDIJENCIJA NOVOG TALIJANSKOG POSLANIKA U BEOGRADU

Beograd, 9. novembra. Jučer je u Belom dvoru Nj. Vis. Knez-namjesnik Pavle primio u audienciju novog talijanskog poslanika Marija Indelli, ki mu je tom prilikom predao svoje vjerodajnice u ime svoga vladara. Audienciji je prisustvovao ministar vanjskih poslova dr. Stojadinović.

POSJETI NOVOG TALIJANSKOG POSLANIKA

Beograd, 9. novembra. Novi talijanski poslanik u Beogradu Indelli posjetio je predsjednika skupštine Stevana Cirića i predsjednika senata dra. Željimira Mažuranića.

ARETACIJA CUCKA IVANA IZ KALA NOBEDEN NE ZNA ZANJ

Postojna, 9. novembra. (Agis). — Že 21. avgusta t. l. so merodajni funkcijarji aretirali in Kalu pri Št. Petru na Krasu Cucka Ivana. Od dneva aretacije dalje nihče ne ve zanj. Aretirančevi bližnji so se informirali o njegovi usodi, a na pristojnem mestu v Postojni so jim odgovorili, da ne vedo zanj, ravno tako v Trstu. Med tem se pa širijo govorice, da je bil aretirani Cucek postavljen pred konfinacijsko komisijo in

PUTUJUĆI EMIGRANT

Iz repertoara jedne naše poslovnice.

Izreka »putujući emigrant« već je dovoljno poznata. O njoj se govorilo i na posljednjem kongresu u Zagrebu. Promatrujući kretanje tih putujućih ljudi dnevno u jednoj našoj organizaciji, dolazimo do pravog značenja i suštine te izreke.

Opažanja, koja se danomice redaju, bolna su i tužna; to više što proizlaze ne-dosredno iz samoga vrela. Vrelo tome promatranju je sam taj goloruki, od zime oze-bao, a od puta izmoren čovjek-putnik.

Postavlja se pitanje, otkuda toliki provin, toliki »via vai«. Odgovor na to pitanje daje nam opet taj naš putnik, koji putuje više nego pedes apostolorum, nego li kojim drugim modernim prometom. U takovim zgodama misli se prenajaju u eru diližansa, kad smo još bili oskudni u pro-metljima.

Jednog dana, već je bila tama, noć, pojavi se plaho mladić, šestnaest godina, jedva da se moglo razabrati da je došao iz Ljubljane.

— A šta bi ti želio mladiću?

— Spavanje.

— A gdje si noćas spavao?

Danju putujem, a kad se spusti noć, imam do prvog sela, da nadjem ležaj u kakvom sjeniku.

— Pa kako prodje noć?

— Kako kada. Teže je kad je kiša, jer je slama mokra, pa treba kopati u dubinu, a teško se vuče.

— Koliko si hodao?

— Tri dana.

— A kako je sa hranom?

— Pa prosi se.

— A gdje ćeš noćas spavati?

— Ne znam.

Drugi dana dodje drugi, no taj nam je već poznat.

— Ti opet ovdje?

— Da, bolje bi bilo da nisam nikud nišao, bar bih imao cijele cipele.

Treći dan dodje otac, da traži pomoć. Umro mu dijete, poslije podne u četiri sata će ga obuci, a ne zna u što. Četvrti dan dolazi mati, udovica iz skorih dana, moleći zaštitu za svoju diecnu. Peti dan udje brzim hodom, sav zaduhan već stariji čovjek.

— Šta Vama se tako žuri?

— Dobio sam otkaz, a za osam dana slijedi deložacija.

I tako bismo mogli redom nizati događaje za dogadjajima, a svu su oni jednakom bolni i tužni. Sav taj promet zbiva se u potražnji za konacištem, prehranom, stanom, odjelom i t. d.

Kako da se sve te nevolje ublaže? Kako da se sav taj promet zaustavi? Kako da naš čovjek prestane biti vječni putnik? Putnik za vrijeme velike vojne, a išček početkom.

Bila bi prva i najpreča briga naših organizovanih jedinica, da se zaustave kod toga problema. Nije dovoljno teoretski ga promatrati, već bi trebalo spremno pristupiti konkretnom rješavanju. Kako? Razjasniti treba, da putovanje za zaradom ne dovodi do uspjeha, ako se pri tome nije imalo sigurno već unaprijed zagarantovano unoslenje, jer je tržiste i onako svuda pre-zasjen. To je jedna od okolnosti, koju treba imati u vidu, prije nego li se odlučimo na put u potražnji za srećom. Jer inače, kako nam primjer pokazuje, izgubit ćemo i cipele.

Netko će reći: »Pa moram da idem, tu mi i onako nema spasa. Tu bi trebalo sad, da se naša društva pretvore u običnu poslovnici, sa svim svojim aparatom, uko-liko može da apsorbira sve te potrebe. I to ne toliko kao kakva karitativna insti-tucija, jer je to samo od zgode do zgode, već kao posrednik rada. Sva potražnja za radnom snagom sa strane naših poslovnica, emigranta, trebala bi proći preko naših poslovnica. Medutim dogadjaj se baš obratno, naš poslodavac neće da prima našeg čovjeka, jer veli da mu to nije rentabilno. Radije uzima drugog. Kad bi se sa izvjesnim optimizmom, bar u početku, promatrao taj rentabilnost, došlo bi se doista do toga, da te i naš čovjek isto tako upotrebljiv kao i drugi.

I do sada se, duduše, pokušavalo kako bi se bar djelomice udovoljilo potrebama. Dešavalo se, i to češće, da se je kod takovih akcija stavljalo u pogon i čitavo članstvo, da bi prema svojim mogućnostima smanjivalo potrebe. Taj širi krug interesata se dosta često obilazi, a da se kod toga ne gleda dovoljno na mogućnost, odnosno nemogućnost, doprinosa poje-dinaca.

Dovle se ide, a dalje se ne može. Pro-blom je tu, vuče se iz dana u dan, iz godine u godinu. Ostaje neriješen, eventualno se da ublažiti, ali nikada riješiti. No zatim se i ne ide, jer bi bila utopija po-svemu riješiti pitanje, koje će se povlačiti dok budu vladale ovakove prilike.

Ta bijeda i ta besposlica je jedna od najboljih strana naše čovjeka. To je rak, koji latentno, ali sigurno izjeda naš narodnu dušu. Nije ni čudo, da se u takovim momentima pojavljuje revolt prema svemu onome, što je humano, časno, po-steno i vrijedno. Tu prestaju obziri, čovjek se javlja u svom gnjevu, postaje bezob-ziran i ne osjeća se odgovornim za svoje čine, na ma kakovi oni bili i ma na što se oni odnosili. Iz svih tih pojava morali bi oni izvući pouku — morao bi u nama izbiti duh solidarnosti, duh iskrenog prijatelj-štva, duh emigrantskog drugarstva.

Naši koledari izlaze ove sedmice

Dali smo u štampu veliki »Jadranski koledar« i mali džepni kalendar »Sočak«.

Oba kalendara dobro će doći svima svojim raznolikim sadržajem, a osim toga imati će ovi kalendari i posebnu propagandističku svrhu, pa je stoga dužnost sviju nas, a napose naših društava, da bi se raspačao što veći broj jednog i drugog kalendara.

Za veliki »Jadranski koledar« uspjeli smo i ove godine da angažiramo neko-liko odličnih domaćih i stranih publi-cista za saradnju. Za prošlogodišnji »Jadranski koledar« dobili smo sa više strana najpovoljnije pohvale, i mnogi su ustvrdili da je to zapravo odličan almanah po tekstu i opremi, te može da služi na čast izdavačima i cijeloj emi-graciji.

Mali kalendar »Sočak« će i ove go-dine udovoljiti potrebi jednog priručnika, koji će doći dobro svakom našem

emigrantu. Uz poštansku tarifu, kilo-metražu i cijenu željezničkih karata između svih znatnih mjesta u državi, nači će u malom kalendaru podatke o našem narodu pod Italijom i sve ono što je jednom emigrantu potrebno da zna-de. Tekst će biti ukrašen raznim crtežima i originalnim fotografijama iz Ju-lijske Krajine.

Cijena velikog »Jadranskog kolenda-ra« je dinara 10.— po komadu, a malog džepnog kalendara »Sočak« dinara 8.— po komadu.

Ko naruči ova kalendara dobiva ih franko bez potšarine. — Ako imate našu čekovnu uplatnicu, pošaljite nam još danas 18 dinara za ova kalendara, a ako je nemate kupite u najbližoj pošti praznu čekovnu uplatnicu koja stoji 25 para; na njoj ispišite našu adresu i broj našeg čekovnog računa — 36.789 — pa pošalje 18 din s naznakom: za ko-ledare.

KAKO JE POKVARENA SLAVA U GOLCU

Golac, novembra 1936. Na sv. Ši-muna 28. oktobra kod nas je velika slava, jer je sv. Šimun patron naše crkve. Naši mladići su toga dana spremali veliku zabavu, ali na sv. Šimuna osvau-nula je na našem zvoniku velika crve-na zastava, a svi zidovi su bili oblijepljeni letacima na talijanskim i našem je-ziku. Čak su i crkvena vrata bila oblijepljena tim letacima. U njima se pozivalo narod u borbu protiv fašističke vlasti, govorilo se o Španiji i o slobodi.

Kada smo to opazili, cijelo je selo streljilo, jer su odmah došli karabinjeri

i počeli kidati te letake. Zastava nisu odmah vidjeli, jer je bila mokra i za-pletena oko motke na kojoj je visjela. Opazili su je malo prije nego je moral početi svećana misa, ali je zastava bila tako visoko i dobro pričvršćena, da je trebalo tri sata dok su je skinuli. Kako se zvonik nalazi nad crkvenim vratima, karabinjeri su zakrčili ulaz u crkvu, tako da toga dana nije župnik mogao održati niti misu. Osim toga su karabinjeri zabranili toga dana sve zabave i počeli su sa istragom, ali do sada nisu još nikoga uhapsili.

Čiće

TUČJAVA IZMEDU VOJNIKA I NAŠIH MLADIĆA

Četiri naša mladića ranjena.

Pojane, novembra 1936. — U prošlome mjesecu mi smo u našem selu slavili svog crkvenog patrona Sv. Uršulu, ali ovaj naš dan slave i veselja nije nam prošao u miru i veselju, kao što je bilo prošlih godina. Naši su mladići priredili tog dana ples, na kojeg su došli osim naših mladića i mladići i djevojke i iz susjednih sela, a došlo je i nekoliko vojnika i fašista iz Podgrada. Čim smo vidjeli da su k nama došli i ovi nepozvani gosti, već smo znali, da ovaj dan neće mirno proći. Bilo je oko četiri sata po podne, kada je nastala u gostoni, gdje se je održavao ples, tučjava, koju su izazvali pijani vojnici. U ovoj tučnjači sudjelovali su naši mladići koliko domaća, a toliko i mladići iz susjednih sela. U toj su tučnjači ostala četiri naša mladića ranjena nožem, a ranjeno je i nekoliko vojnika i fašista udarcima stolaca, kolaca i kamenja, a bilo bi i mrtvih, da se nisu naši mladići povukli i razbjegali jer su ovi vojnici i fašisti počeli pucati sa revolverima. Srećom nije nitko pogodjen. Ranjeni naši mladići su slijedeći: Bubnjić Ivan iz Poljan, Dodić Josip iz Obrova, Gojak Mate iz Gojaki i Mami-lović Josip iz Golca. Nakon ove tučnje poveli su karabinjeri istragu, ali ne kod vojnika i fašista, nego kod naših mladića. Istraga se još vodi. Do sada nije još nitko od naših uhapšen. — Čiće.

DOGODEK, KI SLIKА BEDО IN REVŠČINO PO NAŠIH VASEH

Postojna, novembra 1936. — Agis. — Pred kratkim se je moral pred sodniju v Postojni zagovarati neki možiček, doma iz Senožeč. Od krajevnih karabinjerjev je bil ovaden zaradi pijanosti; bil je obsojen na 14 dana zapora in 200.— lir de-narne kazni. Na pojasnimo, kako je prišlo do ovadbe:

Obtoženec je odšel nekoga dne zjutraj od doma na delo. Ves dan je delal ob slabi in nezadostni hrani, proti večer se je vraćal domov ves utrujen in šibak. Srećala sta ga brigadir in karabinjer in ga ustavila in ga začela nadlegovati na različni nepotrebni vprašanji. Mož je došli razumel kaj sta hotela od njega, zato jima tudi ni mogel odgovarjati. Odpeljala sta ga s seboj u kasarno, kjer so ga pridržali do naslednjega jutra. Po preteknuću meseca, pa je dobil poziv od sodišča iz Postojne, in obvestilo, da je bil obtožen zaradi pijanosti. Vse izjavje obtoženčeve niso nič zaledle, obsojen je bil, kot že omenjeno, na zapor in denarno glo-bo.

SMRT FAŠIŠTICNEGA ZAUPNIKA. Podbrdo, novembra 1936. — Agis. — Zadnjo nedeljo v oktobru se je vraćal iz Nemškega Ruta proti domu v Grant 30-letni Justin Torkar, doma iz Granta št. 2. Bil je precej vinjen tako, da mu je na poti proti domu spodrsnilo in je padel v prepad. Ko so ga našli, ie bil že mrtev. Komisija, ki je bila poklicana je ugotovila, da si je pri padcu razbil lobanje in zlorabil hrbenico, poleg tega pa je ugotovila še vsepoldno drugih poškodb, ki so bile tudi smrtonosne. Ker je bil pokojnik zaupnik oblasti, se vršilo sedaj vsestranske in temeljne poizvedbe, ki prezijo za možnosti mi za sumnjenja. Vendar pa do danes še ni izvršena nobena arretacija.

J. G.

DROBNE VESTI IZ NAŠE DEŽELE

— Ob priliku petnaestetnice pohoda na Rim so odprli svečano sledeće ceste: Solkan—Trnovo, Soča—na Logu, novi del ceste, ki se združi z drž. cesto št. 56, ureditev ceste v Colu, ureditev bivše vojaške ceste Cepovan—Lokovec, trasiranje ceste Sv. Lucija—Cepovan—Križišće Jakmenic, ureditev ceste v Sp. Idriji, ureditev ceste Godovič—Vekarše (drž. meja), poprava goriške gradu, zgradba šole v Š. Mavru, zgradba šole v Gočah, mestna kanalizacija v Gorici, osuševanje močvirja v Prevalu (Brda), zgradba carinarnice pri prehodu čez mejo pri Hotederščici, obrambna dela proti vodovi v tuneli na progah Trbiž—Videm—Postojna—Reka. Vsa ta dela je zgradila država ali pa je dala izdatno pomoč. Slediće dela pa je izvršila dežela: šolsko poslopje za deželnih zavod gluhonemih v Gorici, razširitev otroškega vrtca »Duchessa Anna d'Aosta« v Gorici, ureditev Korza v Gorici in napravo nove električne razsvetljave, poprava in razširitev šole v Rupi (Miren), začetna dela: na cesti Vekarše—Štamber—Leskovica, drž. meja, na cesti Sovodnje (Kobarid)—Livek, na cesti Livek—Ravno, na cesti Kromberk—Ravnica, na cesti Grudenca—Sv. Lucija, na cesti Zalog—Mala gora (Črni vrh), na cesti Gorjan—Mavhinje.

— Na svečan način so odprli popravljeno cesto Trst—Postojna, ki se imenuje »cesta postojanske dame« in ima številko 58.

— Proces proti avstrijskemu državljanu Zwettlerju Antonu, ki je otožen, da je povozil na cesti Bazovica—Herpelje dne 22. aprila 1935. Srečka Zalokaria, je ponovno prenešen. Zalokar se je takrat peljal na kolensu baje pisan po klancu blizu Herpelja in se zaletel v auto Zwettlerja. Dobil je težke poškodbe, da je moral ostati 3 mesece v bolnišnici. Po kratkem času pa je doma umrl za posledicami teh ran. Avtomobilist je bil zato obsojen na 6 mesecev v kontumaciji zaradi neprevidne vožnje. Naredil je priziv in dokazoval na pri tej smrti njega ne zadene nobena krivda. Proses so ponovno prenesli.

— Tržaško društvo je 25. oktobra raziskalo »kačje brezno« pri Divači. To je po vojni kupil prof. Josip Sartori iz Bolonje in je mislil vani napeljati vodo iz reke Timave ter zgraditi električno centralo. Zadeva se menda ni splačala in jama je potem l. 1922. daroval planinskemu društvu v Trstu. »Kačje brezno« je eno izmed najobširnejših na Krasu. Niegove stene so skoro povsod najpribližne in padajo celo do 180 m v globino. Iz brezna se razširjajo jame v dveh odcepih. Povsod so našli lepe kapnike in apnenčeve kristale. V eni jami so dosegli globino 304 m. Vse jame su 1900 m dolge.

— S podnjem Cerovem so našli mrtvega 39 letnega Aleksandra Bizaja iz Smartnega pri Kojskem. Zdravnik je ugotovil, da ga je zadela kap.

— Kobalu Ivanu iz Tolmina je zgorel senik in 70 kvintalov sena. Požar mu je naredil 8000 lir škode. V Kalu pri Bovcu je zgorel senik Ivana Mlekuža z večjo količino žita in sena. Škode je 3000 lir.

— Ob obletnici znage so svečano odprli novo postajo v Sredpolju (Redipuglia), steber posvečen 12 padlim Tržačanom pri Sv. Justu v Trstu, električno postajo na Opčinah, enako v Št. Petru na Krasu, vojaški vodovod istotam, in karabinjersko kasarno v Vrem. Brifolu.

— 18. novembra bodo v vseh občinah postavili spominske plošče na sankcije.

— 100 let je preteklo odkar je 6. novembra 1836. umrl v Gorici izgnani francoski kralj Karl X.

— Za dva dni je moral zapreti trgovino Cecilia Batistič iz Vrtojbe in Ange-la Bavcon, prodajalka na trgu v Gorici.

— Alojz Furlan, podesta iz Repentabre je postal kavalir italijanske kr

SODNO POSTOPANJE VITALIJIVLČI STATISTIKE

Letošnji oktobrski zvezek statističnega mesečnika »Bollettino mensile di Statistica«, ki ga je izdaja Osrednji statistični urad v Rimu, je prvič prinesel pregled o kazenskih postopanjih prve stopnje pred italijanskim tribunali. Na sebi so to gola števila, ki veliko ne povedo. Če jih pa matematično obdelata, ti odkrivajo marsikero zanimivost.

Po statistiki je v Italiji 20 prizivnih dvorov in poleg tega še 4 sekcije, ki so podrejene temu ali onemu prizivnemu dvoru. Julijsko Krajino in Zadar spadata pod prizivni dvor v Trstu, kateremu pa je podrejena posebna sekcija na Reki. Ker obsegajo neposredno območje tržaškega prizivnega dvora tudi tribunala v Tolmezzu in Vidmu in podaja statistika števila le za celotno območja prizivnih dvorov in ne detajlirano po tribunalih, nam podatki za to območje ne morejo nuditi začelene slike o našem narodu na tem ozemljju. Tem bolj pa nam služijo v ta namen podatki za reško sekcijo tržaškega prizivnega dvora. Tej sekciji so podrejeni tribunali v Puli, Reki in Zadru. Pod puljski tribunal spadajo preture v Cresu, Labinu, Malem, Lošinju, Pazinu, Poreču, Pulu, Rovinju in Vodnjanu; pod reški tribunal preture v Ilirske Bistrice, na Reki in v Voloskem-Opatiji, ter pod zadrski tribunal preturi v Zadru in v Lastovem, tako da obsegajo območje sekcije prizivnega dvora na Reki Reško in Zadrsko pokrajinu v celoti in poleg tega še večji del Puljske pokrajine.

Po uradni statistiki iz leta 1931. je živel na tem območju 299.300 oseb ali nekaj manj kakor 0,72% celotnega prebivalstva Italije (41.652.000 duš).

Po podatkih, ki jih je objavil uradni statistični mesečnik, je bilo v območju reške sekcije prizivnega tribunala 1935. leta 4.128 kazenskih postopanj proti 109.690 v vsej državi, ali 3,76% vseh postopanj, torej petkrat toliko, kakor ustreza številu prebivalstva.

Sojenih je bilo v reškem območju 4.793 oseb ali vsaka 62. oseba (!), v vsej državi pa 119.249 oseb ali le vsaka 350. oseba.

V primeru z vso državo je bilo v območju reške sekcije sojenih 3,84%.

Značilno za razmere v območju reške sekcije je izredno visoko število kontumaciranih, 1.438 ali 30% vseh obtožencev, medtem ko jih je bilo v vsej Italiji samo 8.841 ali 7,42%. Ena šestina vseh kontumaciranih odpade tedaj na reško območje.

Sorazmerno visoko je tudi število oseb, glede katerih je bilo postopanje odstopljeno drugim oblastem: 69 na reškem območju proti 617 v vsej državi. Statistika ne imenuje teh oblasti: bržkone pa gre po večini za posebni tribunal in za konficijske komisije. Obsodbe teh ustavnih žal niso zapopadene v omenjeni statistiki, dasi bi prav ti podatki bili še posebno zanimivi.

Od oseb, ki so prišle pred kazenska sodišča na reškem območju, jih je bilo obsojenih 4.098 ali 85,5%, v vsej Italiji pa 77.882 ali 66,0%. Razmerje med številom na reškem območju obsojenih in številom za vso Italijo znaša 2,03%.

Za presojanje znanih deliktov, radi katerih so bile te osebe obsojene, utegnejo govoriti vrste kazni. Dočim je bilo povprečno v vsej Italiji od obsojencev 59.373 ali 75,69% kaznovanih z ječjo (reclusione), jih je bilo v reškem območju tako kaznovanih le 1.207 ali 30,18%, in sicer z jeno do naiveč treh mesecev 664 ali 16,20%, od 3–6 mesecev 155 ali 3,78%, od 6 mesecev do enega leta 234 ali 5,71%, od 1–5 let 174 ali 4,25% in nad 5 let 10 ali 0,24%. V vsej Italiji je bilo obsojenih na ječjo do 3 mesecev 12.308 ali 15,59% od 3–6 mesecev 16.078 ali 20,38%, od 6 mesecev do 1 leta 16.691 ali 21,16%, od 1–5 let 13.555 ali 17,18% in nad 5 let 741 ali 1,18%.

Z zaporem (arresto) jih je bilo kaznovanih v reškem območju 21, v vsej Italiji 1.454. Razmerje med obema številoma je 1,45%.

O značaju deliktov, ki so jih zarešili prebivalci reškega območja pričajo tudi podatki o globah (multe) in denarnih kaznih (ammende). Več kot ena šestina vseh glob in 1/10 vseh denarnih kazni, ki so jih moralni plačati obsojeni v vsej državi, odpade na reško območje. 2.720 oseb je bilo v tem območju kaznovanih z denarno globo, in sicer 2.611 z globo do največ 1.000 lir, 96 z globo od 1.000 do 10.000 lir in 23 z globo nad 10.000 lir. Odgovarjajoča števila za vso Italijo so: 12.957, 1.613 in 207. Od najnižjih glob so tedaj prebivalci reškega območja plačali več kakor petino, od srednjih glob 1/10 in od najvišjih glob več kot 1/10.

Na denarno kazeno do 1.000 lir je bilo v reškem območju obsojenih 113 oseb, z višjo kaznijo 9, v vsej Italiji pa 2.102, odnosno 176, tako da je razmerje med denarnimi kaznimi v reškem območju in v vsej državi 5,37%.

V prisilno delavnico so poslali iz območja reške sekcije 2 osebi (proti 537 v vsej Italiji), v zdravilišča 2 (proti 82), in v poboljševalnico 4 (proti 90 v vsej Italiji). Nad vse visoko pa je v območju reške sekcije število oseb, ki so pod policijskim nadzorstvom: 569. V vsej Italiji jih je 2.023.

Več kakor ena četrtina nadzorovanih je tedaj v območju reške sekcije tržaškega prizivnega dvora. Vsaka 526. oseba je v tem območju pod policijskim nadzorstvom, v vsej Italiji pa povprečno le vsaka 20.600. oseba.

Iz statistike same ne izhaja neposredno značaj deliktov in prestopkov, ki so zahtevali navedene kazni. Nekaj luči je vrgel na

PRVA CEPITEV SLOVENSKEGA OZEMLJA

Pred sedemdesetimi leti so nam ugrabili Beneško Slovenijo

Mimo nas je šla važna zgodovinska strani veliko pomenil. Kaiti nasprotniki so ta položaj znali prav dobro izkoristiti. Slovenscem je bilo težko povedati, da želijo ostati zedinjeni z ostalo slovensko zemljo, ki je bila pač tedaj pod Avstrijo. Glavno, kar je odločalo pri tem »plebiscitu« je bil nepopisani teror. O kaki svobodni volji ljudstva ni bilc govora. Kako se mora izvršiti svobodno glasovanje na ozemlju, ki ga je imela v rokah samo italijanska uprava (vojaska in civilna) brez kake mednarodne kontrole, z vsiljevanjem, grožnjami, zapori, si lahko mislimo. Danes to že razumemo, takrat tega morda nismo.

Dne 20 in 21. oktobra 1866 je bil izvršen s strani italijanske vlade takoimenovani »plebiscit« v Benečiji. Avstrija je po porazu pri Sadovi bila vržena iz nemške zvezze in je s tajno pogodbo pustila Benečijo in Lombardijo Italiji. Ker so v upravno celoto Benečije spadali tudi beneški Slovenci, ki so tedaj naenkrat prišli pod Italijo, je italijanska diplomacija po dolgem času izsilila pri Franciji za beneške Slovence plebiscit. Pri vsem tem je Avstrija igrala precej dvomljivo vlogo, medtem ko so slovenski sinovi hrabro prelivali kri za »svetega cesarja na številnih bojiščih. Slovenci so Avstrijo celo opominjali, da naj ne storiti tega koraka. Angleži so predlagali celo možnost samostojnosti, toda končno je vendar zmagala Italijanska diplomacija. Plebiscit v ozemlju, ki je bil vojaško, politično in upravno zaseden od Italijanov je pomnil za njih že vprej zmago. Pri koroškem plebiscitu so bile zraven razne mednarodne komisije, pa so nas kljub temu operhari, toliko bolj so storili to Italijani s plebiscitem, ki je bil popolnoma v njihovi režiji. Plebiscit je bil pravi humbuk. Agitacija je bila ogromna v vseh ozirih. Našemu ubogemu ljudstvu so grozili z uboji, če ne bi volili zanje. Glavna parola je bila za svobodo proti absolutizmu. Svobodo je predstavljala Francija in na njeni strani Italija. Avstrija pa je bila takrat absolutistična. S tem, da so se Slovenci izrekli za Avstrijo, so bili obtoženi absolutizma, zatiranja svobode in je ta minus na njihovi

materijala. Tega so potem prodajali kot star papir, n. pr. v Cedad mesnicam za zavijanje! Šole so postale italijanske. Z državno in občinsko upravo je začel pronikati v beneške gore italijanski duh. Tako se je začela doba zatiranja in uničevanja vsega kar je bilo slovenskega. Zamrlo je komaj nastajajoče prosvetno življenje. Slovenski jezik se je umaknil v domačo hišo in tam še sedaj živi. Kaiti beneški Slovenci so izdržali vso ogromno italijanizacijo, uprli so se ji s svojim materinem jezikom. Vzdržali so teh 70 let. Še v zadnjem ljudskem štetju leta 1921, kjer so italijanske oblasti še navele prebivalstvo po narodnosti, je bilo na področju starih pokrajin našteti 47.461 Slovencev.

Na klobuhih so morali volilci nositi napise »Si« (t. j. da so za Italijo). Goritevnu, ki bi imel »Ne«, ta ni bil varen življenja. Z eno besedo: Italijani so prisili naše ljudstvo z vsem terorjem, da se je moralno izreči zanje. Takratna naša intelligenca, ki so tvorili večinoma duhovniki po vseh, je veliko trpela. Na njo, ki je bila najbolj zavedna, je padal najhujši teror. In vendar, kljub vsemu terorju se je zgodilo nekaj skoraj čudežnega. Simon Rutar navaja v svoji knjigi »Beneška Slovenija«, da so volili vsi razen enega za Italijo, samo eden torej da je glasoval za Avstrijo. To ne drži! Bilo jih je več sto, ki so kljub vsemu terorju, izpostavlajoč svoje življenje v nevarnost, volili za Avstrijo. Tudi lahko rečemo, da je bilo pravo junaštvo, kajti ti so postavili na kocko vse. Koliko je glasov uničil volilni sistem, je potem druga stvar. Torej beneški Slovenci so se kljub vsem okoliščinam izrekli za Slovenijo, ne vse, ker tega niso mogli, toda junaška manjšina je izpovedala voljo ostalih.

Italijani so se po taki »zmagi« takoj lotili poitalijanjanjevanja. Kmalu potem je bilo uničenega mnogo slovenskega arhivskega

popolne študije, saj je to ena najbolj tragična stran naše zgodovine je zelo malo raziskana. Prav dobro poznamo kaj so nam dali beneški Slovenci v narodnem blagu, jezikovnih posebnostih, kako pa so bili od nas odstranjeni leta 1866, pa je samo tu pa tam omenjeno. In vendar je ta »plebiscit« v tragični zvezi z znamenitimi koroškimi »plebiscitom«. Šel je kot oster nož skozi našo zemljo in jo dal tuju. Trenutno bi bil o tem problemu temeljite in popolne študije, saj je to ena najbolj tragična stran naše zgodovine, iz katere bi se mogli vendar enkrat kaj naučiti, ko so se plebisci na našem narodnem telesu ponavljali, da se ne bodo drugič. Naše kulturne delavce čaka še hvaležno delo na tem polju.

Nesrečni beneški »plebiscit« je prva naša cepitev slovenskega ozemlja. Po svetovni vojni je bila izvršena še druga z Rapoljom in tretja z znamenitimi koroškimi »plebiscitom«.

Ni prav da gre ta obletnica tako tiho mimo nas!

TALIJANSKE MAKINACIJE NA STRANIM TRŽIŠTIMA

Splitski »Jadranski dnevnik« od 5. o. m. donosi ovaj zanimiv članak kojega prenosimo u cijelosti.

Prošlih dana boravio je u Francuskoj i Belgiji jedan naš privrednik, koji je za to vrijeme imao prilike da vidi kaj vidi se sve makinacijama služe talijanski izvoznici, samo da bi prodri na strana tržišta. O tome nam je taj naš privrednik ispričao slijedeće:

»Obilazeći Francusku i Belgiju, gdje sam boravio radi svog posla, opazio sam mnogo konzervirane ribe u kutijama po izlozima sa oznakom »Product of Yugoslavia«.

Bio sam ne malo iznenadjen i razveseljen što smo napokon uspjeli da prodremo na svjetska tržišta. Razumijem se da sam odmah kupio par kutija iz želje da me te kutije još više potresete na moju užu domovinu, na našu Dalmaciju. Medutim je moja radošta bila vrlo kratka, jer promatrajući bolje kutije na moje veliko iznenadjenje opazio sam da to nije naša roba, već talijanska i to firma Sangunetti S. A. Trieste. Na kutijama je zaštitni znak firme Sangunetti Trst, a takoder je bilo grafirano: »Sphinx packing Co Komiza« product of Yugoslavia. Na nekim kutijama nalazila se i oznaka »Olympia Villanova Co«, a na svim kutijama bilo je utisnuto u limu »Jugoslavia«.

Poznato mi je da u našoj državi ne postoje tvornice firme Sangunetti, pa mi je tako odmah bilo jasno da se radi o podvali. Talijani, naime, sa svojim produktima nisu mogli prodrijeti u ove zemlje, pa su tada upotrijebili te kutije kao da je roba našeg porijekla. Tako su Talijani služeći se tim makinacijama jedino i uspjeli da poplave čitavu Belgrad i takvim načinom nastoje da naše proizvodi potpuno izbace sa stranih tržišta kao što im je to uspjelo u Austriji i Madžarskoj sa povoljnim trgovinskim ugovorima. Dok je još na vrijeme treba da naši mjerodavni faktori poduzmu potrebne korake, jer ovo nije prvi put da se talijanski fabrikanti služe ovakovim sredstvima.

Vidjevši sve ovo, tj. da se roba krivo privlači kod carinarnica, a kako tvornica »Sphinx Packing Co Komiza«, kao ni »Villanova Canning Co« ne postoje u našoj državi, obratio sam se jednom našem zemljaku, koji je u tome zainteresiran u Belgiji, pa smo skupno pošli na naše poslanstvo i stvar rastumačili te nam je obećano da će se poduzeti potrebni koraci a mi smo pak učinili posebne korake kod belgijskog ministarstva trgovine, trgovske komore kao i kod ministarstva financija u Bruxellesu. Svugdje nam je obećano da će se protiv toga poduzeti stroge mjerje.

Zašlo je da se baš ozbiljne i jake firme svjetskog glasa služe ovakovim makinacijama za zavajanje mušterija samo da sebi prisvoje tržište, a sve našetu naše privrede i naše industrije, a istodobno i naših ribara. Na taj način su uzaludni svi naporji da se što bolje plasiraju naši proizvodi u inozemstvu, kad se nailazi na takvu konkurenčiju.

Statistika Trsta

70.000 prebivalcev je zapustilo Trst v času vojne, če primerjamo štetje iz 1. 1910. Velik del tega gre na račun odprtih klicanih vojakov toda tudi zaradi odhoda tujegovorečega ljudstva, ki se je preselilo v Trst v zadnjih letih. Odšli vseljeni Slovenci, Čehi, Poljaki, Hrvati, Nemci, ki jih je poslalo cesarstvo, da dajo Trstu kozmopolitsko lice. Po treh letih se je Trst zopet povzpelo po demografski lestvici na 220.000 prebivalcev, toda zato, ker so prišli nadomestiti tujerodec mnogi tisoči naših bratov iz starih provinc. Tako je bil Trst ob nastopu fašizma z svojo odrešilno akcijo bolj čist in Italijanski kot še nikoli... Tako piše »Popolo di Trieste« ob osemnajstletni »zmage«. Iz tega kratkega odstavka lahko razvidimo na čigar račun kako se je Italijansiralo Trst. Že pred vojno je bilo število priseljenih Italijanov iz Italije, ki so iskali dela v Trstu in seveda tudi tu ostali, nad 40.000. Po svetovni vojni pa se jih je naselelo še mnogo več. Vse Italijanov, ki niso rojeni v Trstu in so iz starih pokrajin Italije bo gotovo okrog 90.000 do 100.000. Slovence imenuje prišle, Italijane pa, ki se naseleli v Trstu čisto nenačravno, ampak samo zaradi kruha, imenuje nekake namestnike, ki so izpodrinili neupravičene privandrance. Prav tako bi Italijani lahko imenovali, da je Pariz italijansko mesto, ker živi v njem miljon Italijanov ali pa New-York. Zdi se nam, da je stokrat bolj naravno in prirodno, če so se naseleli v Trstu Slovenci iz neposrednje njegove bližine, ki je vsa gospodarsko nagnjena proti njemu, kakor pa »bratjez« iz srednje in južne Italije ali pa celo furlanske in padske nižine. Da je Trst ne samo gospodarsko središče bližnjih podonavskih držav ampak žarišče imperija ter da mora širiti poleg gospodarskih vezi tudi fašistično kulturo na vzhod.

(Agis).

PRI RODIKU IŠČEJO ZAMAN PREMOG.

Na robu kraške planote pri Rodiku kopljajo že nad pol leta, da bi dobili premog. Toda ves trud je zaman, ker še do sedaj niso dobili nobenih velikih količin premoga. Premogokop v Vremah počiva že par let. Pravijo, da se nikakor ne splača kopanje, ker je premalo premoga. Veliko nadloga dela tudi voda, ki stalno ograža vsako delo. Tako so morali opustiti rudnik zaradi njegove nerentabilnosti.

**PROTIFAŠISTIČNE DEMONSTRACIJE
V FRANCII**

Ob prilikl 14. obletnice pohoda na Rim so talijanski konzulati in njim podrejena fašistična društva hotela, kot po navadi, prav bučno praznovati ta fašistični praznik. Toda v mnogih krajih je to naletelo na odpor francoskega ljudstva. V Bordeauxu, Beaujolaisu in Chamberyju je prišlo do resnih incidentov, posebno v Chamberyju, kjer

JUGOSLOVANI V ITALIJI

Prikaz knjige dr. L. Čermelja v „Slovencu“

Pod tem naslovom je prinesel ljubljanski »Slovenec« dne 16. oktobra t. l. toplo kritiko o najnovejši knjigi, v kateri so zbrani vsi dokumenti o uničevanju našega človeka v Primorju — o knjigi, ki jo je spisal dr. Lavo Čermelj »Life and death struggle of a national minority« (življenje in temeljito ter objektivno — saj je knjigi tudi »Istra« že pisala. Naslenje pa o posnemamo iz »Slovenca«:

Knjiga dr. Lavo Čermelja ze brez vsega dvoma ena izmed tistih, ki smo jih imeli narod najbolj potrebovali in ki bo v naši zdovinah ostala kot ena najvažnejših, kar jih je kdaj napisala slovenska roka. Knjiga je potrebna za nas same — upamo, da bo izšla tudi v slovenščini — da nas bo zopet in zopet opominjala na pol milijona naših krvnih bratov, ki so bili odstranjeni od naše narodne skupnosti in brez katerih — saj predstavljajo eno tretjino našega narodnega telesa — nikoli več ne bomo mogli s polno resnico govoriti o slovenskem narodu. V angleščini izdana pa je ta knjiga neprecenljive vrednosti, ker bomo žejno poučili veliki politični svet o tem problemu, o katerem bi sicer ne vedel ničesar, o katerem je dosedaj vedel le zelo malo, ker je bil navezan le na raztresena časopisna poročila in na redke, nestrokovno napisane brošure, ki bi se bile kmalu porazibile v zaprašenih predalih velikih mednarodnih knjižic.

Ko prebiramo to knjigo, v kateri je pisatelj z veliko ljubezni, z izredno skrbjo in temeljito ter objektivno — saj je skušal zatajiti v sebi vsako bol, ko je opisoval umiranje svojega rodu — zbral vse, kar se tiče položaja odtrganih krajev, vse, to se pravi vso diplomatično, politično, gospodarsko in kulturno gradivo, se nam zdi po koncu 18 letih te narodne katastrofe, ko da se nam odpira nov svet, ki ga ne poznamo več, ki ga nikoli dovoli poznavati. Pa smo bili sosedi tega pustošenja med ljudimi našega jezika, naše krvi, prebivajočimi na naši zemlji. Opirajoč se na zdovinske dokumente in na številke, na uradne podatke in neoporečeno dogname dogodek, opisuje z logično doslednostjo propast Julijanske krajine in to nazlic temu, da ima tu umirajoči narod za sebe vso autoritete božjega in naravnega zakona in

tudi slovesno izdane in podpisane obljube predstavnikov kraljevine Italije. Tudi oni, ki misljijo, da kaj vedo o tem razdobju, bodo z začudenjem prebirali nekatere zdovinske dokumente, ki pričajo, da je prišla katastrofa nad Julijsko Krajino le po celih kupih razvalin prelomljenih obljub. Škoda, da avtor v 11 poglavju, ko govori o cerkevih razmerah v Julijski krajini, ki jih skuša opisati brez strasti in nepristransko, ni doda! še vsaj kakšen kraški uvodni stavek, v katerem bi bil poudaril, da cerkev sama v državi, ki je pod fašistično diktaturom, nima svobodnih rok in da je treba to okoljčno vpoštovati, če hočemo vsaj delno razumeti žalostne prilike, ki so nastale. Tako pa pri domačem bravcu ostane le nekaj grenkega občutka, da ni bila vsa resnica povedana, pri tujem čitalcu pa je nevarnost, da te vrzeli sploh ne bo opazil in bo svojo sodbo zgradil na pomanjkljivi podlagi. To naj bo samo mimogrede povedano. Knjiga pa spada v roke vsakega našega razumnika, v vse naše prosvetne ustanove — ponavljamo, da želimo, da izide tudi v slovenščini — ker je dosedaj najpo-

JOŽE RIBIČIČ, PETDESETLETNIK

— Jože Ribičič petdesetletnik. Naš znani in priljubljeni mladinski pisatelj, rojak Jože Ribičič je te dni praznoval svoj petdeseti rojstni dan. Ostalim številnim čestitkam se tudi mi pridružujemo in mu kličemo na mnoga leta!

(Agis).

PREVOD GRAZIE DELEDE

— Dr. Joža Lovrenčič je prevedel roman nedavno umrle italijanske pisateljice Grazie Delede »Golobje in jastreb«. Prevod je izšel kot 60. zvezek ljudske knjižnice. (Agis).

„JADRANSKI KOLEDAR“

10.— din

Naručite ga odmah!

TJEDAN TIVAROVIH KAPA

Jugos. patent broj P. 349/36.

PREDMET PRONALASKA JE ELASTIČNI ŠTITNIK KAPE, kod kojega je elasticitet postignut pomoću jednog srpolikog izreza u kartonu, koji dozvoljava fedriranje čeonog dijela štitnika.

Cijene naših kapa

Dia.	10—	12—	14—	16—
	18—	20—	25—	
„Ski kape	30—	35—		
Mornarske	18—	25—		
Trenč kape	35—			

Patentni elastični štitnik

TIVAROVIH KAPA

je vrlo ugodan, ne čini nezdravi pritisak na čelo i ne sprječava (kao dosada raniji štitnici) normalan krvotok čela;

za to kod nošenja TIVAROVIH KAPA nema glavobolje, ispadanja kose i drugih neugodnosti.

TIVAROVE KAPE sa patentnim štitnikom su lagane i vrlo ugodne za nošnju.

TIVAROVE KAPE sa patentnim elastičnim štitnikom su vrlo leftine, a dobit ćete ih osim u našim prodavaonama svugdje, gdje se prodavaju

TIVAR ODIJELA

Manussi, da so samo v kratkem razdobju 1898—1906 istrski poslanci dr. Laginja, dr. Spinčić in prof. Mandić v dunajskem parlamentu vložili nič mani kakor 14 interpellacij o rabi hrvatskega in slovenskega jezika na sodiščih in da so istočasno o istem predmetu dr. Dukić, Grča in dr. Tuma petkrat interpellirali v gorjškem in istrskem deželnem zboru. Vsak uspeh v tem pogledu je izvabil pri Italijanh najhujši odpor. Tako so morali na pr. v Piranu razobesiti na sodišču tablo z dvojezičnim napisom pod vojaško zaščito. V samem Trstu pa javna poslopja, kakor namestništvo, više deželno sodišče, policijsko, poštno in finančno ravnateljstvo sploh niso imela napisov, ker so se avstrijske oblasti bale demonstracij in v zvezi s tem konfliktov s sosedno Italijo.

Nič manjši ni bil upor proti rabi slovenskega in hrvatskega jezika v deželnih zborih. Pravi vihar pa je nastal, ko je vodja tržaških Slovencev dr. Otokar Rybarž 2 marca 1907 v tržaškem mestnem svetu prvi govoril slovensko.

Odporni Italijanov ni bil naperjen toliko proti dunajski vladi in njenim organom kolikor proti probujajočim se Jugoslovanom. V tem strahu pred Slovani so se znašli Italijani z nemškimi nacionalisti. Radi tega tudi niso Italijani kakor Čehi in Poljaki nastopili proti avstrijski ustavi iz leta 1867, temveč so bili v tem pogledu celo krotkejši od Slovencev in Hrvatov. Izjemo te tvorila manjša skupina tržaških Italijanov, ki so se sklicevali na pravice, ki so jim bile zajamčene leta 1382, ko se je Trst pod silo razmer predal v zaščito Hausburžanom.

Manussi navaja tudi statistiko prebivalcev po narodnostih, kakor se je uradno ocenilo ob koncu t. 1913. Vseh avstrijskih državljanov na Primorskem je bilo po tej cenitvi 938.000. Od teh je bilo 53% Jugoslovanov (20% Hrvatov in 32% Slovencev), 43% Italijanov, Furlanov in Romanov ter 3% Nemcov. Potem takem je bilo v zadnjem letu pred svetovno vojno na tedaniem Primorskem (t. j. v Trstu, v Istri in na Goriško-Gradisčanskem) 192.000 Hrvatov in 305.000 Slovencev, skupaj 497.000 Jugoslovanov proti 403.000 Furlanov in Italijanov ter 33.000 Nemcov. Ako upoštevamo še Reko, Zadar in del Notranjske, kar je tudi prišlo pod Italijo, ter še Beneško Slovenijo, se ta števila ujemajo z našimi cenitvami, po katerih je ostalo pod Italijo na kompaktnem ozemlju najmanj 600.000 Jugoslovanov.

V luči teh statističnih podatkov lahko presojamo »pravčnost« rajne Avstrije do njenih narodnosti. Kot primer vzemimo srednje šole: Leta 1914 so imeli Jugosloveni na Primorskem 6 srednjih šol (ali bolje 5 in pol, kajti žensko učiteljstvo v Gorici je bilo dvojezično), in sicer 3 slovenske in 3 hrvatske; hrvatsko zasebno učiteljstvo v Pazinu z neznanim številom učenik ni vštetilo. Italijani pa so imeli 15 srednjih šol in Nemci, ki so tvorili docela neznaten del prebivalstva. In so bili poleg tega skoro samo novopriveljenci, kar 8 srednjih šol. Vseh jugoslovenskih srednjih

šolcev je bilo 1918 (1502 Slovenca in 416 Hrvatov), to je 25% (20% in 5%), italijanskih 4797 ali 62% in nemških 928 ali 12%. A sorazmerno po številu prebivalcev bi bili morali imeti Jugoslovani vsaj 15 srednjih šol (Slovenci 9, Hrvati 6), italijani 13 in Nemci le 1 srednjo šolo. Po istem kluču bi moralo biti najmanj še enkrat toliko jugoslovenskih srednješolcev (hrvatskih celo štirikrat toliko), italijanskih pa za eno tretjino manj, nemških pa kar za tri četrtine manj.

Izmed samih nekdanih ireditestov pa je postavil italijanski ireditetizem v pravo luč Mario Alberti, ki je začel pred vojno svojo karijero kot žurnalista, a se je pozneje prelevil v gospodarstvenika ter si je stekel posebne zasluge kot opolnomočeni minister Italije pri gospodarski restavracji Avstrije in pri vpovrstavljivosti prijateljskih odnosov med obema državama. Znano je, da so se prav nekdani ireditestisti odlikovali pri sklepanju prijateljstva med Avstrijo in Italijo. Omenimo naj samo še podtajnika v zunanjem ministrstvu Fulvia Suvicha.

Že naslov obsežne Albertileve knjige »L' Irredentismo senza romanzo« (Como 1935) priča o pisateljevem namenu. Se bolj jasen je nadpis prvega poglavja, ki govori o »zgodovinski reviziji ireditističnega mita«. Vendarni ne smemo misliti, da je sile Albertija resnoljubnost k temu, da je dokaj brezobzirno raztrgal nimbus, ki je obdajal ireditistično gibanje. Knjiga je produkt sedanjega političnega položaja v Italiji in še bolj sedanjih odnosov Italije do Avstrije in Madžarske. Avtor se je odločil razkrivati ireditetizem, ker je že zeli pokazati svetu, da so bili odnosi med Italijani na eni strani ter Nemci in Madžari na drugi strani od nekdaj takšni, kakršni so danes, saj so jih vedno vezali isti interesi, namreč strah pred slovanstvom in pravoslavjem. Po Albertiju ves ireditetizem sploh ni bil naperjen proti Nemcem ali Madžarom. Če bi bil Alberti objavil svojo knjigo pred vojno, bi ga gotovo dodelila enaka osuda kakor Vivantija in Slataperja. Tako pa je neštetokrat odlikovan zastopnik Italije, ki uživa naivčiji ugled v Rimu in na Dunaju.

Alberti odkrito priznava, da je bilo tako zvano zatiranje Italijanov »silno blago, tolerantly in očetovsko«. Italijanom da so bili naklonjeni vsi nemški uradniki na Primorskem in tudi v ostalem delu države. Življenje Italijanov na Primorskem se v bistvu ni razlikovalo od življenja Italijanov v kraljevini Italiji. Alberti prostovoljno trdi, da »nacionalni karakter italijanskega ozemlja ob Jadranu, ki je bilo pod avstrijsko oblastjo, nikakor ni bilo v resni nacionalni nevarnosti, dokler niso začele krušiti nemško premoč v Avstriji in madžarsko hegemonijo na Madžarskem kon-

* Podrobnejša razprava o srednjem in strokovnem šolstvu na Primorskem pred svetovno vojno izide v kratici v »Jadranskem koledarju« za leto 1937.

LAVO ČERMELJ:

MITOS O PREDVOJNEM ITALIJANSKEM IREDITIZMU NA PRIMORSKEM

Neosnovanost, neresničnost in neresnost italijanskega ireditetizma na Primorskem je že dve leti pred svetovno vojno dokumentirano dokazal italijanski publicist Angelo Vivante v svoji knjigi »Irredentism o adriatico, contributo alla discussione sui rapporti austro-italiani« (Firenze 1912). Avtor je zbral toliko dragocenoga gradiva o narodnostih, političnih in gospodarskih prilikah na Primorskem ter se pri tem ožiral v taki meri na naš živelj, kakor ni tega storil do tedaj niti noben naši pisatelji. Radi tega je bila Vivantijeva knjiga ob izbruhi vojne nad vse dobro došla našim zastopnikom v inozemstvu, saj so z njo najlažje utemeljevali naše pravice in naše zahteve. Za to so tudi preskrbeli njeni fransko-izdajo. Italijanska izdaja je danes prava redkost, toda tudi franska je premalo znana. Knjiga zasluži tudi danes veliko večjo pažnjo, zlasti ker še vedno pogrešamo tako knjigo v našem jeziku, ki bi nam prikazala primorske probleme v predvojni dobi. Kajti medvojna naša literatura je vse preveč pomanjkljiva in nezadostna. Radi tega se mi zdi umestna želja, ki jo je izrazil nekdo iz vrst mladine, da naj bi se preskrbel slovenski ali srbohrvatski prevod Vivantijeve knjige, ki bi moral biti seveda primerno komentiran in dopolnjen. Se boli umestno bi bilo, da bi nam kdo podal v našem jeziku izvirno izčrpno studijo o tem predmetu.

Z vsebino Vivantijeve knjige se je strijinal tudi italijanski pesnik Scipio Slataper, ki je v svoji lirični zbirkri »Il mio Caro« sprostil svojo slovensko dušo in javno priznal svojo ljubezen do slovenskega naroda, katerega otrok je bil tudi on sam. Slataper je v florentinski reviji »La Voce« označil Vivantijeve knjige takole:

»Jedro V. knjige je: Ireditistična propaganda se opira na dve laži: na nacionalno in na ekonomsko. Nikarok ni res, da bi bilo v interesu vseh predelov julijanskega ozemlja to, da bi jih anektirala Italija, in da bi si to želeli. Poleg Italijanov žive v Primorju namreč Slovenci in Hrvati, ki tvorijo večino prebivalstva. To je ena izmed mnogih statističnih sleparij in kulturnih krvic, ki jih zagrešujejo Italijani proti Slovencem in Hrvatom, dočim Slovenci in Hrvati pod silo razmer ne morejo tako grešiti proti Italijanom. Ti Slovenci niso izmišljotina vlade in se niso morda še včeraj priselili, temveč so po večjem delu domaćini že skozi najmanj enajst stoletij. Italijani ravnajo z njimi slabš, toda ti Slovenci niso barbarji, temveč obratno: kažejo, da so v nekaterih ozirih še bolj sposobni za kulturno kakor Italijani. Tako je bilo v skorih izključno italijanskem gradisčanskem okraju 31,66%, v slovenskem tolminskem okraju pa le 28,67% analfabetov. Promet kreditnih zavodov na Kranjskem je znašel leta 1880 32.480 krov, leta 1902 pa že 44 milijonov! V ekonomskem faktorju pa kažežata i vsa zgodovina Trsta i neposredni vati nad slovensko večino. Tako omenja-

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

Zahvala našim sunarodnicima u New Yorku

Poznata naša narodna radnica Mary Vidošić u New-Yorku sakupila je za naš izbjeglice medju našim prijateljima svotu od 20 dolara i poslala društvo »Istra« na Sušaku.

Darovali su u dolarama: Mary Vidošić 2.—, Anton Vilovich 2.—, Josip Vidošić 1.—, Antoniće 1.—, Rudolph Vidov 1.—, Dušan Pljušović 1.—, gđa Stipšić M. 1.—, Ilija Bratina 1.—, Milan Stettin 1.—, Jos 1.—, Lovro Rerečić 50., Kosta Jovanović 50., Nikola Prica 50., Harry M. Justiz 50., Nikola Wydr 50., Ivo Mlinarić 50., Milan Počuća 50., Ćiril Antić 50., Jerko Antičić 50., Klement Maračić 50., Jon Nikich 50., Daniel Pekić 25., John Čekada 25., Joseph Zderich 25., HYZ 25., Gavro Milic 25., Sam Nemarich 25., Krist Bašić 25., Silvester Jovic 25., Violet Vlodišić 25., Želimir Želalija 25., Svim plemenitim darovateljima sručno i toplo zahvaljuje — Upravni odbor udruženja »Istra« u dolara i poslala društvo »Istra« na Sušaku.

Iz društva »Istra« u Novom Sadu

Prosjetno i potporno društvo »Istra« u Novom Sadu izvještava, da nam je Upravni odbor Saveza kulturnih društava u Novom Sadu ustupio besplatno jednu prostoriju za našu kancelariju u Spomen-domu Blaženopočivog Viteškog Kralja Aleksandra I. Ureditelja, ulica Kraljevića Djordja II sprat, u koju smo tokom ovog mjeseca uselili. Naše društvo se i ovim putem Savezu kult. društava najdražnije zahvaljuje, jer nam je time mnogo pomognuto, pošto ćemo moći pod ovim krovom slobodno razvijati rad za ostvarenje naših ciljeva.

U društvenoj kancelariji dežura se svakog radnog dana od 17 do 19 sati, a nedjeljom i blagdanom od 10 do 12 sati, kako bi svakom našem članu bilo omogućeno izvršavanje svojih obaveza i prava prema društvu.

Ujedno izvještavamo da su ostavke na članstvo Prosv. i potp. društva u Novom Sadu uvažene i to: Gg. Jurčić Ljub., Bronzini Valerijan i Cukon Tihomir, sa 25 listopadom 1936. god. — Uprava.

— Pri automobilski nesreći si je zlomil nogu 22 letni Venceslav Mladovan iz Šempasa. Po drugih vesteh je menda prišlo do pretepa med dvema mlađeničem in omenjenim Mladovanom, ki ga je napadal njegov tovariš. Prepeljan je bil v bolnišnico.

FOND „ISTRE“

Čač Tone, Maribor	D 10.—
Golmajer Bogdan, učitelj, Sveti Kriz, Kostanjevica	D 25.—
U prošlom broju objavljeno	D 39.370.60
UKUPNO	D 39.405.60

NAŠI POKOJNICKI

† ZINKA RIBAREVA

U Beogradu je preminula ovih dana gđa Zinka Ribareva rođena Kastelic iz Materije, udova pok. opunomoćenog ministra dr. Otokara Ribafe, našeg nezaboravnog narodnog borca i poslanika u Carevinskom vijeću za tršćansku okolicu.

Bila je odlična majka, koja je posvetila sve svoje sile odgoju svoje petero djece. Iako nije nikada htjela da se o njoj govori, bila je svuda poznata po svojem dobrom srcu, svojoj dobrotnosti i plemenitoj i veseloj naravi.

Ostavljali tri sina i dvije kćeri kojima i ovim putem iskazujemo naše duboko sačeće.

† Anton Žerjal. V Ljubljani je umrlo 9. t. m. naš rojak Anton Žerjal, inspektor Pokojninskoga zavoda u Ljubljani, u starosti 56 let. Doma je bil iz Rihemberka na Vipavskem. Naj mu bo ohranjen časten spomin, prizadeti družini naše iskreno sožalje. (Agis).

U koledaru „SOČA“
nači ćeće ove godine
više informacija nego
u dosadanjim godišnjima.

cesije Slovanom. Te koncesije so zadevale Nemce in Madžare sicer manj globoko — to že zaradi njihove številne moći — a vendar so jih občutili. Tembolj pa so koncesije Slovanom zadevale sektorje drugih narodnosti, ki so po manji številni moći, po svojem neznametnem pomenu za državno konstitucijo in morda tudi po frondističnem nastopanju številnih njihovih elementov, bili izročeni kot žrtve pohlepnosti in nestrnosti naraščajočega slovanskega vila.

Po Albertijevem mnenju je bilo zatiranje primorskih Italijanov po Nemcih samo »predsodek«, a krutost cesarja Franca Jožefa le »retorična teza« in demokratična »fraza«. Iredentist Alberti zagovarja »cesarja obesancev« celo nasproti bivšemu italijanskemu ministru Sforzi in njegovim knjigama »Le batiseurs de l'Europe moderne«. Po Albertiju je bil glavni in edino nevarni sovražnik Italijanov nadvojvoda Franc Ferdinand s svojimi načrti za trializem. Njemu pripisuje vso krvido za izbruh svetovne vojne. Njega, generala Conrada v. Hötzendorfa in zadnjega tržaškega namestnika »rdečega princa« Hohenloheja pa dolži, da so razplamtili italijanski iredentizem in da so zrušili avstrijsko-nemško-italijansko trovezo.

Alberti priznava, da so Avstriji večkrat skušali Trst ponemčiti in Reko pomadžari, toda pristavlja, da ti poskusi niso bili nikdar nevarni. »Kajti manjka jim je demografska podloga in izvrševalci teh pozkusov niso kazali tistega zaničevanja italijanske kulture, ki je navdajala velike slovenske mase z njihovim nazadnjaškim in primitivnim barbarizmom v naskoku proti italijanskim postojankam. Kakor vodna kapljica, ki pada na žareče železo, tako je na žarečem železu italijanske nacionalne volje dežek ponemčevanja in pomadžarjanja takoj inzginjal, ne da bi puščal vidni posledice.«

S temi besedami je Alberti na kratko označil bistvo vsega nacionalnega boja Italijanov na Primorskem. Sovražnik je bil zanje samo Slovan. Nemec le toliko, kolikor so mu očitali, da privoči tudi Slovanom kako narodno ali jezikovno pravico. Dokler so bili Slovani na Primorskem nacionalno še nezavedni in so se dali v italijanskih središčih asimilirati, niso videli Italijani v njih nevarnih sovražnikov. Teda so jih samo zaničevali kot »ščave« (sužne). Čim pa se je slovenska masa nacionalno vzbudila in tako ustavila nadaljnje

raznarodovanje, so jih Italijani nele samo zaničevali, temveč tudi sovražili. To sovražstvo pa skoro ni poznalo mej, saj gredo Alberti v svoji knjigi tako daleč, da očita celo slovenskim in hrvatskim sodnikom, ki so splošno veljali za najboljše, »nizko kulturno in intelektualno stopnjo«.

Po Albertiju so bili italijanski iredentistom nenaklonjeni samo slovenski sodniki. Za preganjanje iredentistov ob poučkih demonstracijah niso bili po njegovem mnenju odgovorne politične in policijske oblasti, temveč slovenski stražniki, ki so samo izvrševali ukaz oblasti.

Znajilno za prijazno razpoloženje Nemcov nasproti Italijanom in za njihovo nenaklonjenost proti Slovanom je bilo njihovo stališče l. 1913., ko je tedanjih tržaških mestnih Hohenlohe izdal ukaz, da mora tržaški magistrat odsloviti vse uradnike in službence, ki so italijanski državljanji. Proti temu odloku, ki ni bil Slovanom niti toliko v prid, so nastopili zastopniki nemških naščencev v Trstu. Tudi skoro vsemški tisk v Avstriji, še boli pa tisk v Nemčiji je podpiral proteste tržaških italijanskih voditeljev.

Posebno prisrčni so bili stiki med nekaterimi eksponenti italijanskega iredentizma in pangermanisti, ki so bivali v Trstu. Njihove skupne težnje so bile po Albertiju sledče: »Treba je, da se Avstrija razdrži, kajti enako nevarna je Nemcem kakor Italijanom. Ona kuje načrte proti obeima narodima v prid Slovanom. Zvezna med pangermanizmom in italijanskim iredentizmom bo morala rasti in se ojačati do najvišje mere, ko bo stopil na prestol podpiratelj Slovanov, nadvojvoda Franc Ferdinand. Radi nujne potrebe, da se razsuje monarhija, so gledali bolj dalinogledni pangermanisti in italijanski iredentisti s simpatijo tudi na srbski iredentizem in na druga centrifugalna gibanja«. O kaki zvezni med italijanskimi iredentisti in primorskimi jugoslovenskimi iredentisti pa ni bilo niti govora. Alberti trdi, da ni bilo take zvezze, če da ni bilo v Trstu slovenskih iredentistov; če pa so bili, da niso mogli Italijani zaupati v njihovo lojalnost. Ce bi bil Alberti to trdil pred svetovno vojno, bi bilo vsaj umljivo, da je neutemeljeno. Da pa trdi kaj takšnega po končani svetovni vojni, priča same o njegovem absolutno sovražnem razpoloženju do Slovanov. Smelo smemo trditi, da so primorski Italijani, posebno pa iredentisti umetno preprečevali vsako globlje spoznavanje slovenskega življa, ker so vedeli,

da bi tedaj morali izpremeniti svoje nazivane. Njihovo dotedanje preziranje Slovanov bi se izkazalo za neosnovano in zmotno. Izgubili bi tako najizdatnejše oružje, ki so ga imeli v boju proti Slovanom.

Sicer pa tudi italijanski iredentizem ni bil posebno razširjen. Alberti sam pravi, da je bilo število iredentistov na deželi minimalno in tudi v mestih neznatno. »V Trstu samem je bilo morda 2 odsto zavednih iredentistov: 5000 oseb od skoro četr milijona prebivalcev. Deset odstotkov te iredentistične »elite« ali kakih petsto oseb se je uveljavljalo tudi z dejanji in ne samo pasivno z mislio in vernim prizakovanjem. Končno je bilo le deset od sto teh desetih odstotkov, ali kakih petdeset oseb, ki so bili dnevni aktorji, stalni spodbujevalci, stebri latentne in vidne ustaške priprave.«

Da, Alberti si usoja trditi celo, da bi se bila morda tudi svetovna vojna drugačje končala, ako ne bi bilo v Trstu kakih stotin aktivnih iredentistov in ako bi zatrli sedem iredentističnih časnikarjev.

Alberti odkrito priznava, da so bili italijanski iredentisti po velikem delu potomci ali sinovi drugorodcev, neredkokdaj pa celo sami tuji priseljenci. Tako je bil eden prvih sotrudnikov iredentističnega organa »Indipendent«, Ferdinand Rafael Ullmann, bavarskega pokolenja. Lastnik tržaškega glavnega lista »Il Picolo« Teodoro Mayer pa je sin madžarskega Žida, ki se je priselil v Trst iz Velike Kaniže. Iz seznama italijanskih dobrovoljcev v svetovni vojni navaja Alberti 90 imen, ki pričajo o nemškem ali slovenskem pokoljenju. Njih število pa je neprimerno večje. Sam Alberti je posvetil svojo knjigo spominu svojih — nemških in madžarskih prednikov z materine strani. Da, celo prvak med italijanskimi iredentisti, ki je žrtvoval za svoje prepričanje življenje, Guglielmo Oberdank, je bil nezakonski sin slovenske matere in je govoril v svojih otroških letih tudi slovensko.

Značilno ne toliko za predvojno dobo, kar je sedanje razmere v Italiji je dejstvo, da skuša Alberti popolnoma zmanjšati sodelovanje sedaj nepriljubljenih strank in frakcij pri iredentističnem gibanju in povišati delo onih, ki uživajo simpatije fašističnega režima. Radi tega odreka skoro vsakemu italijanskemu framsoneom. Tiste framsone-iredentiste pa, ki jih vsekakor ne more zatajiti, slikata kot bele vrane. Tudi delo republikancev, ki je bilo gotovo bolj idealno in nesebično, ne najde

milosti v Albertijevi knjigi. Bili so pač nekoliko pravičnejši v odnosih do Slovanov. Nasproti pa povisuje zasluge Židov in katoliškega duhovništva. Zlasti delo salezijancev in njihovega vodje don Michelangelo Rubina je opombe vredno. Rubino je bil prvotno bersaljerski poročnik, nato je vstopil v salezijanski red. Po službovanju v raznih politično važnih krajih, kakor v Aleksandriji in Smitni, je prišel v Trst, kjer je v delavskem okraju pri Sv. Jakobu, ki je bil slovenski in socialistični, začel širiti italijanstvo in iredentizem. Ob izbruhu vojne je stopil zopet v vojsko. Po končani vojni je bil zvest oprodra Gabrijela d'Annunzija na Reki. Sedaj je generalni kaplan fašističnih črnih srajc. Zanimivo je tudi, da so italijanski duhovniki na Primorskem in na Tirolskem prejeli denarno podporo od društva »Dante Alighieri«, ki so ga vodili framasoni.

Po številu pristašev italijansko iredentistično gibanje ni imelo torej tistega pomena, ki se mu splošno pripisuje. Toda tudi ono malo, kar ostaja po kritičnem presojarju, je imelo po Albertiju docela drugačen značaj, kakor se običajno misli. »Akcijska aktivnost iredentista je stremela za tem, da bi napravila žrtve iz onih, ki so jo izvajali, nikakor pa med nasprotniki ali med indiferentnimi ali simpatizirajočimi ljudstvom. Bili so prostovoljni mučeniki patriotsma: majhni mučeniki, toda nekateri tudi veliki mučeniki. Kako velika je bila volja po mučenju v Guglielmu Oberdanku, ki ni hotel ubiti, temveč je hotel biti ubit.« Stega stališča je po Albertini jevem mnenju bila vsa zgodovina akcijskega iredentizma — ako ne upoštevamo nekatere sporadne primerov, ki so jih po negovem mnenju zakrivili agentje provokatorje — le pesem žrtvovanja. Ni tu mesta, da bi konkretne proučevali, kako »nedolžno« je bilo početje italijanskih iredentistov, zlasti nasproti slovenskemu prebivalstvu. Ugotavljamo samo, da je bilo žrtvovanje, ki ga navaja Alberti, zelo ceno žrtvovanje, kajti ti »zavestni mučeniki« so že vnaprej lahko računali na posredovanje italijanske vlade, ki je izrabljala iredentizem kot strašilo proti svoji zaveznički Avstro-Ogrski. Le enega pravega mučenika izkazuje vsa zgodovina italijanskoga iredentizma in še ta je bil, kakor smo že omenili, sin slovenske matere.

Dr. L. Čermelj.
(Misel in delo).

— istra. Izlazi svakog tjedna u petak. — Broj 36.789. — Preplata: za cijelu godinu 50.— din. za pola godine 25.— din. za inozemstvo dvostruko za Ameriku z dobitkom računa 36.789. — Vlasnik i izdavač: Konzorcij »Istra«. Masarykova 28a II. broj telefona 67-80. — Za uredništvo odgovar Ivan Starč. Tuškanova 28a. — Za tiskarju odgovar Rudolf Poljanović, Zagreb. Masarykova 28a. — Za tiskarju odgovar Rudolf Poljanović, Zagreb. Ilica 131.

Na jesenske dane